

Nr 56

Utlåtande i anledning av motioner om utredning angående social forskning.

I de likalydande, till allmänna beredningsutskottet hänvisade motionerna I: 238 av herrar *Ahlmark* och *Wirtén* samt II: 316 av herr *Mundebo* och fru *Nettelbrandt* hemställes, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning rörande formerna för en intensifierad och planmässig social forskning.

Motionärerna framhåller, att krav på en intensifierad och planmässig social forskning framförts i åtskilliga sammanhang under senare år. Statens, landstingens och kommunernas utgifter för sociala ändamål uppgår f. n. till 17—18 miljarder kronor om året eller ca 15 procent av nationalinkomsten. Social forskning kan ge vägledning då det gäller att pröva behovet av och formerna för olika socialpolitiska åtgärder. Denna forskning är emellertid mycket ofullständigt utbyggd.

Motionärerna sammanfattar den sociala forskningens uppgifter i följande tre punkter.

1. Den behövs som underlag för praktiskt arbete i socialvård och förvaltning.

2. Den behövs som underlag för utbildning av personal inom socialt, administrativt och kommunalekonomiskt arbete.

3. Den behövs som underlag vid utformningen av samhällets socialpolitiska åtgärder och för kommunal planering på olika områden.

Motionärerna uttalar, att den sociala forskningen bör få en sådan organisation att samtliga dessa uppgifter kan tillgodoses. I diskussionen har i första hand framförts följande alternativ för organisationen, nämligen

att forskningen förläggs till universiteten, dels inom ramen för nuvarande läroämnena, dels genom inrättande av nya ämnen;

att forskningen i enlighet med förslag av socionomutbildningskommittén förläggs till socialhögskolorna; samt

att forskningen förläggs till fristående forskningsinstitut, såsom förordats av socialpolitiska kommittén i dess betänkande rörande ett socialpolitiskt utredningsinstitut (SOU 1964: 59).

Motionärerna anför, att den begränsade förstärkning av socialdepartementet som skett genom inrättandet år 1965 av ett utrednings- och planeringssekretariat inte kan betraktas som en lösning av frågan om den sociala forskningens organisation och att de olika utredningsförslag som berört

Bihang till riksdagens protokoll 1967. 11 saml. Nr 56

frågan sålunda ännu inte föranlett några resultat. Frågan bör ånyo utredas. Därvid bör bl. a. de tre nämnda alternativen liksom en kombination av dem prövas.

Motionärerna lämnar vidare ett antal exempel på forskningsuppgifter rörande samhällsplanering och bostadsmiljö, familjepolitik, arbetsmarknadspolitik, behandlingsforskning, befolkningslära och trafikforskning. De framhåller vidare att riksbankens jubileumsfond gett forskningen på dessa områden större ekonomiska resurser, vilket bör öka tillgången på forskare inom samhällsvetenskapliga discipliner och skapa förutsättningar för en mer systematisk utbyggnad.

Beträffande motiveringen i övrigt får utskottet hänvisa till motionen II: 316.

Utskottet har inhämtat yttranden från rektorsämbetet vid Stockholms universitet, som även överlämnat yttrande från institutionskollegiet vid universitetets sociologiska institution, samt från lärarrådet vid socialhögskolan i Göteborg. I samtliga yttranden tillstyrks utredning.

Institutionskollegiet vid Stockholms universitets sociologiska institution (genom t. f. prefekten Carl-Gunnar Janson) framhåller att den sociala forskning som motionärerna åsyftar har en tämligen vid definition och att det även kan finnas en viss tvekan om vad som lämpligen bör föras under detta begrepp. Det kan däremot knappast råda tvivel om att den faktiska sociala forskningen är av anmärkningsvärt blygsam omfattning över stora sektorer av forskningsområdet, särskilt om man betänker hur starkt utvecklade planerings- och välfärdssystemen är.

Vid en utökning av den sociala forskningen behöver organisations- och samordningsfrågor tas upp till diskussion. I motionerna nämns vissa organisationsalternativ och framhålles att även kombinationer av dessa bör prövas. Det bör också framhållas, att skilda organisationer för olika delområden kan vara lämpliga. Man kan starkt ifrågasätta nyttan av att till ett gemensamt institut sammanföra så skilda forskningsverksamheter som exemplifieras i motionerna, och man kan ställa sig något tveksam till lämpligheten både av små fristående forskningsinstitut och av enstaka forskningstjänster utan anknytning till en större forskningsorganisation. Det kan vara mer angeläget att samordna och ställa ökade resurser till förfogande för den sociala forskningen än att skapa en enhetlig organisation för den.

Rektorsämbetet vid Stockholms universitet anför, att åtskilliga av de forskningsuppgifter som nämns i motionerna är föremål för uppmärksamhet i de många institutioner inom stockholmsområdet där vetenskaplig forskning och utbildning bedrivs. En livlig men formlös kontakt förekommer mellan forskare av olika inriktning, och universitetet ser det som en viktig uppgift att befrämja och utvidga sådana kontakter. Beträffande utbildning och forskning på det sociala området är särskilt frågan om samverkan mel-

lan socialhögskolan och universitetet av betydelse. Ämbetet framhåller vidare att den organisatoriska anknytning både till den vetenskapliga forskningen inom universitetet och till statliga myndigheter och enskilda organisationer som institutet för arbetsmarknadsfrågor erhållit genom sin styrelse och sitt råd synes vara av intresse i sammanhanget.

Lärarrådet vid socialhögskolan i Göteborg anför, att forskningsinsatser på ifrågavarande område görs såväl av universitet och högskolor som av ämbetsverk och kommittéer, i viss utsträckning också av enskilda institutioner. Att socialhögskolornas insatser därvid varit mycket begränsade beror som motionärerna framhållit på att de ej tilldelats erforderliga resurser för uppgiften.

Lärarrådet understryker behovet av en mera omfattande, planmässigt bedriven social forskning. Sådan måste organiseras på flera olika sätt och i olika former. Den forskning som är direkt inriktad på aktuella problem har främjats genom tillkomsten av utrednings- och planeringsinstitutet inom socialdepartementet. Därmed har emellertid varken grundforskningen eller den samlade forskning kring sociala problem, för vilken universitet och högskolor är naturliga företrädare, kommit i bättre ställning än tidigare.

Den sociala forskningens *omfång* bör väsentligt vidgas. Detta sker bäst genom att befintliga institutioner får ökade personalresurser och anslag till forskningsändamål. Socialhögskolorna, som ensamma företräder vissa centrala ämnen inom det sociala området, synes mycket lämpade för ett sådant ändamål.

Behovet av *samordning* av skilda sociala forskningsinsatser gör sig alltmera gällande. Forskning organiseras ofta tvärvetenskapligt: ett och samma problem bör belysas av olika vetenskapers synsätt och metoder. Lösningen av vissa sociala problem förutsätter forskningsinsatser från såväl medicinska som samhälls- och juridiska vetenskaper.

Lärarrådet är inte övertygat om att ett särskilt institut av den typ, som socialpolitiska kommittén föreslog, skulle vara lämpligast för uppgiften att få samordningen till stånd. Ej heller framstår de nuvarande forskningsråden som lämpliga samordnare. Ett särskilt socialt forskningsråd med företrädare för samhällsvetenskaplig, juridisk och medicinsk vetenskap skulle säkerligen bättre kunna leda forskning med tvärvetenskaplig inriktning.

Vissa tidigare frågor om social forskning

I motioner till 1962 års riksdag (nr I: 193 och II: 238) hemställdes om skyndsamt utredning och förslag beträffande formerna för en intensifierad och planmässig social forskning.

Allmänna beredningsutskottet anförde i sitt utlåtande över dessa motioner — nr 35 — att det var av stor vikt att en effektiv och väl samordnad

forskning kunde bedrivas på hithörande områden. Utskottet fann det sannolikt att det förslag till en ny socionomutbildning som kom att framläggas av den år 1960 tillkallade socionomutbildningskommittén kunde ge en viss ny belysning åt frågan hur forskningsverksamheten i framtiden lämpligen borde organiseras.

I enlighet med utskottets hemställan beslöt riksdagen att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla att motionerna jämte utskottets utlåtande måtte överlämnas till socionomutbildningskommittén.

Motionerna och utlåtandet överlämnades den 6 juni 1962 till socialpolitiska kommittén för att tagas i övervägande, varvid samråd skulle ske med socionomutbildningskommittén. I det betänkande sistnämnda kommitté kort därefter avgav (SOU 1962:43) uttalades uppfattningen, att förutsättningar måste skapas för en utveckling av den samhällsvetenskapliga forskningen på de områden som ägde särskild aktualitet för socialhögskolorna och som inte tillgodosågs av andra läroanstalter. Kommittén fann att man genom att inrätta professorstjänster vid socialhögskolorna, med undervisningsskyldighet även vid universitet, på bästa sätt skulle främja både undervisning och forskning på socialhögskolornas verksamhetsfält.

Kommitténs förslag redovisades i proposition 1963 nr 79 angående anslag för budgetåret 1963/64 till socionomutbildning. Föredragande departementschefen uttalade härvid, att det var uppenbart att frågan om en förstärkning av den sociala forskningens resurser var ett spörsmål av största vikt. Han erinrade om att formerna för en intensifierad och planmässig social forskning övervägdes inom socialpolitiska kommittén. I organisatoriskt hänseende blev det ett centralt spörsmål att pröva i vad mån ytterligare resurser för social forskning borde samordnas med organisationen för samhällsvetenskaplig forskning vid universiteten. Möjligheterna att koncentrera nytillkommande resurser på detta område borde därvid övervägas ingående. Man borde därför inte vid denna tidpunkt ta ställning till socionomutbildningskommitténs förslag rörande forskningssidan.

Allmänna beredningsutskottet erinrade i utlåtande 1963 nr 31 i anledning av motioner om utarbetande av ett miljöpolitiskt handlingsprogram m. m. — avgivet före riksdagens behandling av propositionen nr 79 — om dessa uttalanden av departementschefen och framhöll vikten av att utredningsarbetet i fråga om den sociala forskningen bedrevs utan onödig tidsutdräkt.

Statsutskottet, som i utlåtande (nr 110) i anledning av propositionen nr 79 även behandlade vissa motioner med yrkanden rörande social forskning, fann det angeläget att beslut angående bl. a. denna forskningsorganisation fattades snarast möjligt.

Frågan om reformering av socionomutbildning behandlades i proposition nr 48 år 1964. Departementschefen anförde härvid, att de universitetsämnen inom vilka social grundforskning främst borde bedrivas syntes vara relativt väl tillgodosedda i fråga om resurser. Han hänvisade bl. a. till att 19 tjänster

på lägst preceptornivå fanns inrättade vid de humanistiska universitetsfakulteterna i ämnena statskunskap, statistik, nationalekonomi och sociologi och att det härutöver fanns en betydande personalkader som i avsevärd utsträckning kunde ägna sig åt forskning. Vidare upplyste departementschefen, att förslag väntades om att riksbankens jubileumsfond i första hand borde tillgodose sådan forskning som syftade till att öka kännedomen om samhällets funktioner och om människornas reaktioner inför dess av tekniska, ekonomiska och sociala förändringar betingade utveckling.

Ett behov kvarstod dock av att i lämplig form skapa förutsättningar också för den målinriktade sociala forskningen. Departementschefen upplyste att frågan diskuterades inom socialpolitiska kommittén.

I anledning av propositionen nr 48 väcktes motioner med olika yrkanden i fråga om resurser för forskning vid socialhögskolorna.

Statsutskottet (utlåtande nr 71) fann det angeläget, att forskning bedrevs inom här ifrågavarande ämnesområden. Utskottet erinrade om departementschefens ovan refererade uttalanden rörande då befintliga resurser för social grundforskning, riksbankens jubileumsfond och de planer som diskuterades inom socialpolitiska kommittén. Skulle behovet av forskning inom något av socialhögskolornas ämnesområden trots dittillsvarande och planerad aktivitet ej kunna tillgodoses borde det enligt utskottets mening ankomma på samarbetsnämnden för socialhögskolorna eller vederbörande universitetsmyndigheter att ta de initiativ i ämnet som kunde anses påkallade.

Socialpolitiska kommittén föreslog härefter i betänkande år 1964 (SOU 1964: 59) att ett socialpolitiskt utredningsinstitut skulle inrättas med uppgift bl. a. att studera och analysera socialpolitikens innebörd och verkningar och att samordna den utredningsverksamhet som bedrevs på olika håll i landet. Kommitténs förslag återopades av allmänna beredningsutskottet i dess utlåtanden år 1965 nr 12 i anledning av motioner om ett miljöpolitiskt handlingsprogram och nr 17 i anledning av motioner angående låglöne- och låginkomstgruppernas problem.

I proposition nr 65 år 1965 föreslogs bl. a. att inom socialdepartementet skulle inrättas ett planerings- och budgetsekretariat, varigenom det gavs möjlighet att inom ramen för departementets organisation fullgöra även sådana arbetsuppgifter för vilka socialpolitiska kommittén föreslagit ett utredningsinstitut.

Statsutskottet (utlåtande nr 114) behandlade i sammanhang med denna proposition en motion med yrkande bl. a. om förnyad prövning av kommitténs förslag i detta avseende. Utskottet avstyrkte motionen, vilken avlogs av riksdagen.

Utskottet

Motionärerna hemställer om utredning rörande formerna för en intensifierad och planmässig social forskning.

Utskottet vill först framhålla att samhället ställt betydande resurser till förfogande för social och samhällsvetenskaplig forskning och att en kraftig utveckling har ägt rum under senare år. Som en exemplifiering i anslutning till vissa av motionärerna angivna uppgifter för den sociala forskningen vill utskottet nämna följande.

Vid Tekniska högskolan i Stockholm, som numera även har en linje för samhällsbyggare, finns två professorer i stadsbyggnad, vid Chalmers tekniska högskola en professor och en laboratur i samma ämne och vid Tekniska högskolan i Lund en professor i byggnadsfunktionslära. Vid universitetet i Umeå finns en professor i kulturgeografi med samhällsplanering och vid universitetet i Stockholm sedan den 1 juli 1967 en professor i social-ekologi.

Statens institut för byggnadsforskning har enligt sin instruktion till uppgift att bedriva sådan forsknings- och försöksverksamhet som är ägnad att främja rationell utveckling av bl. a. planering inom byggnadsområdet.

I år har framlagts ett utredningsförslag om inrättande av ett nordiskt institut för vidareutbildning av samhällsplanerare med professorer i fysisk planering, ekonomisk geografi, särskilt kulturgeografi, samt trafik- och kommunikationsteknik.

Inom ämnet sociologi bedrivs bl. a. forskning med inriktning på frågor som berör familjepolitiken.

Institutet för arbetsmarknadsfrågor har till uppgift bl. a. att driva och främja arbetsmarknadsforskning och att verka för samordning av sådan forskning. Vidare har arbetsmarknadsstyrelsen lämnat betydande forskningsuppdrag åt vetenskapliga institutioner, och statistiska centralbyråns prognosinstitut kartlägger och analyserar strukturförändringar inom arbetsmarknaden.

Ett förslag rörande behandlingsforskning vid ungdomsvårdsskolorna har framlagts i betänkande år 1964. Utskottet har i sitt utlåtande nr 25/1967 framhållit, att frågan om inrättande av ett organ för behandlingsforskning inte bör uppskjutas. Frågor med anknytning till behandlingsforskning i vidare mening studeras även vid socialmedicinska institutioner.

Vid den demografiska avdelningen inom statistiska institutionen vid universitetet i Göteborg studeras befolkningslära. Utvecklingsarbete på detta område bedrivs även vid statistiska centralbyrån.

Trafikforskningen företrädes bl. a. av statens trafiksäkerhetsråd. Vid Tekniska högskolan i Stockholm finns en professor i kommunikationsteknik och vid Tekniska högskolan i Lund en professor i trafikteknik. Omfattande forskning på området bedrivs också med anslag från medicinska forskningsrådet. Som ovan nämnts ingår en professor i trafik- och kommunikationsteknik i förslaget rörande ett nordiskt institut för vidareutbildning av samhällsplanerare.

Utöver det nu sagda vill utskottet framhålla, att det vid de samhällsvetenskapliga och juridiska fakulteterna finns inrättade över 30 professorer och precepturer inom ämnena statskunskap, nationalekonomi, sociologi, statistik och kriminologi. En professor vid Stockholms universitet omfattar nationalekonomi och socialpolitik. Ett omfattande stöd till samhällsvetenskapliga projekt lämnas från Riksbankens jubileumsfond.

Åtskilliga sidor av den sociala grundforskningen får således anses vara väl tillgodosedda.

I vad avser social målforskning har samarbetsnämnden för socialhögskolorna med instämmande av styrelserna för dessa högskolor i dagarna ingivit förslag till Kungl. Maj:ts angående principbeslut om inrättande av till socialhögskolorna knutna professurer inom socialrätt och kommunalrätt, statskunskap med speciell inriktning mot förvaltningskunskap, socialpolitik, förvaltningsekonomi med kommunal ekonomi och planering, psykologi med socialvårdsmetodik samt sociologi. Samarbetsnämnden har därvid utförligt belyst behovet av sådan målinriktad forskning och även erinrat om statsutskottets av 1964 års riksdag godkända uttalande (utlåtande nr 71) att det borde ankomma på nämnden eller vederbörande universitetsmyndighet att ta påkallade initiativ, om behovet av forskning inom något av socialhögskolornas ämnesområden trots dittillsvarande och planerad aktivitet inte skulle kunna tillgodoses.

Frågan om intensifierade insatser på väsentliga områden inom den sociala forskningen ligger således under Kungl. Maj:ts prövning.

I fråga om den sociala forskningens organisation innebär tillkomsten av utrednings- och planeringssekretariatet inom socialdepartementet ett steg mot en ökad samordning. Utskottet delar emellertid motionärernas uppfattning att en ökad planmässighet bör eftersträvas.

Forskningsberedningen har tillsatt arbetsgrupper med uppgift att studera läget och utvecklingstendenserna på olika fält inom samhällsforskningen och att framlägga förslag till åtgärder. I gruppernas uppdrag ligger bl. a. att överväga organisationsfrågor. Rapporter från grupperna beräknas komma att avlämnas till forskningsberedningen omkring årsskiftet och kan väntas ge ett väsentligt utökat underlag för en bedömning av dessa frågor.

Då problemen kring den sociala forskningens organisation således är upptagna till behandling och även får förutsättas utgöra ett väsentligt moment i Kungl. Maj:ts prövning av samarbetsnämndens förslag kan det förväntas att motionärernas önskemål kommer att beaktas utan särskilt initiativ från riksdagens sida.

Utskottet finner sig således ej böra tillstyrka motionerna utan hemställer, att de likalydande motionerna I: 238 och II: 316 icke må föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 24 november 1967

På allmänna beredningsutskottets vägnar:

NANCY ERIKSSON

Närvarande:

från första kammaren: herrar Sörlin (s)*, Hellebladh (s), Oscar Carlsson (s)*, Axel Kristiansson (cp)*, Hedlund (s)*, fru Hultell (h), herr Nyman (fp)*, fru Elvy Olsson (cp), herrar Helge Karlsson (s) och Wååg (s)*, fru Diesen (h) samt herr Wirtén (fp);

från andra kammaren: fru Eriksson i Stockholm (s)*, fru Jäderberg (s), herrar Hamrin i Kalmar (fp)*, Dickson (h), Haglund (s), Rimås (fp), Wikner (s), Larsson i Borrbý (cp), Johansson i Växjö (cp), Nilsson i Agnäs (h), Wiklund i Härnösand (s) och Hugosson (s).

---

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.